

УДК 378: 371.13(477.61) “193”

Анатолій Климов (м. Луганськ)

З ІСТОРІЇ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА ЛУГАНЩИНІ: 30-ТІ РОКИ ХХ СТ.

У статті на основі великої кількості архівних документів, що вперше вводяться у науковий обіг, розглядаються питання роботи Луганського педагогічного інституту: проблеми набору, навчання та побутових умов студентів, політичного тиску та репресій, під які підпали викладачі та студенти у 30-ті роки ХХ століття.

Ключові слова: вища освіта, педагогічний інститут, 30-ті роки ХХ століття, політичні репресії.

В статье на основании большого количества архивных документов, которые впервые вводятся в научный оборот, рассматриваются вопросы работы Луганского педагогического института: проблемы набора, обучение и бытовых условий студентов, политического давления и репрессий, направленных на преподавательский состав в 30-е годы ХХ века.

Ключевые слова: высшее образование, педагогический институт, 30-е годы ХХ века, политические репрессии.

Неупереджене вивчення історії розвитку вищої, зокрема педагогічної, освіти в Донбасі в добу радянської модернізації українського суспільства, її безперечного злету й водночас важкого, а іноді й трагічного стану є однією з актуальних проблем сучасної історіографії, оскільки історіографії радянській притаманна заідеологізованість, а багатий фактичний матеріал, що використовувався дослідниками, відбирався ними з огляду на компартійні вказівки та вимоги. Це, наприклад, роботи І. І. Паніотова¹, М. А. Бистрова², І. О. Кліцакова³ та ін. В останні роки науковий доробок з означеної проблеми збагатився працями А. О. Климова⁴, В. С. Курила⁵, В. В. Липинського⁶, узагальнюючими виданнями з історії краю. Проведена розвідка присвячена дослідженню одного з аспектів цієї історії — функціонуванню Луганського педагогічного інституту в 30-ті роки минулого століття.

У здійснюваному в цей час форсованому соціалістичному будівництві першорядна роль відводилась індустріалізації, використанню й нарощуванню економічного потенціалу Донбасу як найпотужнішого промислового центру України. У середині 30-х років тут видобувалося 60,5 % усього вугілля, витоплювалося 30 % чавуну, 25 % сталі, вироблялося 26 % прокату, 70 % коксу, третина паротягів від виробництва СРСР⁸. Економічна специфіка Донбасу зумовлювала й демографічні процеси: швидкими темпами зростала кількість міст та їх населення, зокрема чисельність

робітників. Сюди і за власним бажанням — у пошуках роботи, і за оргнабором приїздили українці із західних регіонів, росіяни — переважно із сусідніх областей Російської Федерації, мешканці практично з усіх радянських республік.

Через це, попри трагедію голодомору 1932–1933 років, населення краю зростало, перевищивши в 1937 р. 4,6 млн. осіб, з яких 1280 тис. — робітники і службовці⁹. Серед робітників було багато молоді: у вугільній промисловості, наприклад, молоді шахтарі (майже 90 тис.) становили 39 % від усіх працюючих¹⁰. Отже, високою була й народжуваність: тільки за 1934–1936 рр. вона зросла втричі¹¹.

Такі процеси зумовлювали високе навантаження на систему шкільної освіти, розбудова якої була значним досягненням того часу. Якщо у 1929 р. в школах навчалося 327 тис. учнів, то через десять років, у 1938 р., вже 900 тис., або у 2,7 раза більше¹². Це, безумовно, потребувало постійного збільшення фінансування освіти, будівництва нових шкіл, розвитку вищої педагогічної освіти для забезпечення шкільної мережі кваліфікованими кадрами вчителів. І хоча першочергове фінансування отримувала промисловість Донбасу, насамперед важка та оборонна, позитивні зрушення відбувалися також в освітній галузі: у 1937 р. на освіту в Донбасі витратили 307 млн. крб. проти 113 млн. у 1934 р.; тільки за 1934–1936 рр. було побудовано 290 шкіл¹³.

Однак забезпечення шкільної мережі вчителями відставало від зростаючих потреб, їх у 30-ті роки не вистачало, хоча підготовка постійно збільшувалася. У 1928 р. в Україні було усього 12 педагогічних вишів, де навчалася 6534 студенти, у 1936 р. їх кількість зросла до 33 із 27518 студентами (збільшення в 4,4 раза, темпи зростання були більшими, ніж у цілому по вищих навчальних закладах України)¹⁴. Треба було також ураховувати й таку специфіку Донбасу, як функціонування шкіл з різними мовами навчання: у середині 30-х років майже 500 тис. вчилася у школах з українською мовою навчання, 210 тис. — з російською, 10 тис. з німецькою та понад 5 тис. з грецькою¹⁵. Одним з провідних і найбільших педагогічних вишів України був Донецький інститут народної освіти, перетворений 1934 р. на Луганський державний педагогічний інститут (з 1935 р. Ворошиловградський), який повинен був вдовольнити потреби Донбасу у вчителів.

У досліджуваній період з огляду на брак учителів (у 1938 р. не вистачало понад тисячі учителів, перш за все історії та іноземних мов)¹⁶, плани прийому до інституту постійно збільшувалися: на денну форму навчання вони досягли 480 осіб, з яких на спеціальність “Історія” відводилося 180 місць, “Географія” — 120¹⁷. При педінституті функціонував як єдина з ним система учительський інститут з 2-річним терміном навчання, де в 1937 р. було відкрито відділення іноземних мов.

Але підготовка вчителів ускладнювалася низкою проблем, однією з яких був відбір абітурієнтів. Правляча партія робила все для створення такої нової робітничо-селянської інтелігенції, яка б становила інтелектуальну основу сталінського режиму. Особливо це стосувалося вчителів, які повинні були виховувати молодь суто в марксистсько-ленінському дусі. Тому діяла система відбору для навчання партійно-комсомольського активу, ударників, тих, хто своєю діяльністю засвідчив відданість новому ладу. З цією метою за рішенням Раднаркому УРСР від 29 липня 1932 р. при фабриках, заводах, радгоспах, МТС і колгоспах було створено комісії сприяння комплектуванню інститутів, технікумів і робітфаків¹⁸. Щорічно Донецький обком КП(б)У затверджував розкладку з набору комуністів та комсомольців. У 1935 р., наприклад, вона становила 65 комуністів і 200 комсомольців, яких повинні були виділити для навчання міські та

районні комітети партії і комсомолу¹⁹. При зарахуванні обов’язково вимагали документи про соціальне походження. Як наслідок, прошарок студентів, у першу чергу вихідців з робітників, був дуже високим, у середині 30-х років у вишах Донбасу він досягав 78 %²⁰. Ситуація почала змінюватися лише наприкінці 30-х років у зв’язку із постановою РНК СРСР та ЦК ВКП(б) від 23 червня 1936 р. “Про роботу вищих навчальних закладів та про керівництво вищою школою”, за якою вступ до інститутів здійснювався тільки за конкурсом на основі результатів вступних іспитів²¹.

Збільшення планів прийому загострило ситуацію з матеріальною базою. У 1930 р. став до ладу навчальний корпус інституту по вулиці Оборонній з добре обладнаними кабінетами природничих, фізико-математичних та історичних дисциплін, фундаментальною бібліотекою. Однак вже через кілька років з огляду на швидке зростання контингенту, а також аудиторне навантаження навчальних площ почало бракувати. Слід зазначити, що аудиторне навантаження тоді становило на першому курсі 30 годин за тиждень, на другому — 28, третьому — 24 і четвертому — 18 при шестиденному робочому тижні. Тому заняття проводилися в три зміни: зранку вони починалися на чотирьох факультетах, друга зміна працювала з 15 години до 20 години 20 хвилин, а третя — з 17 години 45 хвилин до 22 години, що ускладнювало роботу викладачів і навчання студентів²². Щоб зняти гостроту проблеми, Донецький обком КП(б)У в 1935 р. порушив клопотання перед Раднаркомом України про дозвіл придбати для інституту в Луганськкоопбуду частину новозбудованого приміщення²³. Однак справа залишилася невирішеною.

До цих ускладнень додавалися погані побутові умови для студентів. У 1932 р. став до ладу перший гуртожиток, у 1935 р. почалося будівництво другого. У 1936 р. місця в гуртожитку було надано 770 студентам, понад 200 мешкали в найманих кутках приватних квартир²⁴. При нестачі бюджетних коштів навіть у новому гуртожитку умови перебування були скрутними, потрібен був неабиякий хист до навчання, щоб щоденно долати негаразди. Для розміщення якомога більшого числа студентів їх селили по 7 осіб у кімнату, що створювало тісняву. Майже всі ліжка були без сіток, їх замінювали звичайні дошки; матраци набито соломкою, до того ж не всім мешканцям

її вистачало. Не було елементарних речей: стільців, тумбочок, тазів. Студенти вимушені були зберігати їжу у валізах і кошиках разом з білизною та книгами, а сидіти на ліжках та затагнутих у кімнати садових лавках. Не вистачало окропу і доводилося вирішувати, як його використати — для чаю чи миття голови. Не було можливості прати й прасувати, у кімнатах було погане електричне світло. О 12 годині ночі його вимикали, і студенти продовжували готуватися до занять, використовуючи власне освітлення: у блюдечко наливали олію й запалювали гніт з ганчірки. До цього додавалися відсутність радіомережі, великі черги до умивальних кімнат та їдальні, страви в якій були дорогими й низької якості²⁵.

Проте й такі умови навчання та побуту були затьмарені здійсненими в 30-ті роки кількома погромами викладацького складу. Перша хвиля репресій, пов'язаних з так званою боротьбою з троцькізмом, накрила виш у 1933 р., набувши неабияких масштабів і всеукраїнського розголосу. Про викриту потужну контрреволюційну троцькістську організацію органи НКВС повідомили вище партійне керівництво України; 18 листопада 1933 р. за підписом П. П. Постишева до Донецького обкому КП(б)У було надіслано інформацію такого змісту: “В Луганську викрито троцькістську групу, що проводила активну діяльність в І. Н. О. На чолі цієї групи був директор інституту Цикін, який 3 рази виключався з партії за троцькізм”²⁶. Реакція керівництва Донбасу була швидкою: усіх “членів організації” звільнили з роботи та заарештували, у тому числі директора інституту Костянтина Павловича Цикіна, який, до речі, працював на цій посаді лише з 1932 р., водночас завідуючи кафедрою ленінізму.

Донецький обком партії зобов'язав Луганський міськком “навести в інституті порядок”, що означало перевірку всіх викладачів і студентів на відданість сталінському партійному курсові, відповідальність за це поклали на призначеного виконуючого обов'язки директора Шамесу. Тоді навчальний заклад втратив майже всіх викладачів соціально-економічних дисциплін, завідувача кафедри історії народів СРСР І. М. Погодіна, заступника директора із заочного навчання К. О. Колікову, секретаря-педагога заочного відділення Т. Г. Дарагана, а також багатьох студентів, серед яких був талановитий поет-початківець П. С. Височин²⁷.

Однак цього виявилось замало, й наприкінці грудня 1933 р. Донецький обком КП(б)У визнав боротьбу з троцькістськими елементами в інституті незадовільною. Тепер уже з роботи звільняють Шамесу, а справу про нього передають до обласної партійної контрольної комісії, для проведення чистки студентського загалу до інституту відряджено спеціальну комісію. На той час викладацькому складу завдали такого удару, що обком КП(б)У був вимушений звернутися до ЦК партії з проханням надіслати для викладацької роботи 5 викладачів гуманітарних дисциплін, а також директора інституту²⁸.

24 грудня 1933 р. новим директором призначено професора, завідувача кафедри історії партії Всеукраїнської асоціації марксистсько-ленінських науково-дослідних інститутів (ВУАМЛІНу) Іллю Георгійовича Паскеля. Він намагався зміцнити викладацький склад. Зокрема, на початку 1934 р. професором кафедри історії народів СРСР стала відома представниця наукової школи академіка Д. І. Багалія, автор праць з історії Гетьманщини XVII ст., історії селянських рухів XX ст. Наталя Юстівна Мірза-Авак'янц, професором кафедри української літератури — відомий літературознавець Григорій Олександрович Костюк. Проїшовши згодом сталінські концтабори й опинившись в еміграції у США, де він прожив понад півстоліття, до своєї смерті у 2002 р., у написаних спогадах “Зустрічі і прощання” він так згадував про цей період:

“Під час чергового візиту до НКО (Народного комісаріату освіти), в секретаріаті мені сказали, що ректор Луганського ІНО шукає викладача історії літератури й хоче мене бачити. Просять почекати, бо він незабаром прийде. Я сів у почекальні. За деякий час до мене підійшов молодий чоловік, років на два-три старший від мене і відрекомендувався ректором Луганського ІНО на прізвище Паскель. Прізвище не українське. Але говорив доброю літературною українською мовою, хоч, видно, завченою. Пізніше я довідався, що він був з балтійців — чи то латиш, чи то литовець. Закінчив інститут філософії ВУАМЛІНу. Враження справляв приємне, дружнє, культурне. Відразу сказав, що шукає для Інституту професора історії української літератури. Що він ознайомився з моєю особистою справою. Мій соціальний статус, моя освіта, науковий ступінь, друковані праці й педагогічний

стаж — все це відповідає його вимогам і він пропонує мені роботу в своєму інституті.

Ця пропозиція для мене була не тільки приваблива, але й порятункова. Але я вагався... З преси я знав, що недавно в Луганському ІНО викрито було ціле кубло “троцькістсько-націоналістичних змовників” і заарештовано ряд викладачів, а також ректора й секретаря партійної організації, які, мовляв, це кубло очолювали. І ось цей зовні симпатичний новопризначений ректор запрошує мене на роботу саме в це ще розпечене, небезпечне місце.

...Він говорив щиро, впевнено й авторитетно. Це мені надало відваги. І я дав згоду. За дві години я вже мав на руках призначення на посаду професора історії літератури Луганського ІНО. За кілька днів я виїхав до Луганська. Після зимових вакацій, десь з 10 чи 15 січня почав там свої лекції.

...Енергійний ректор Паскель укомплектував інститут справді добрими кваліфікованими новими викладачами. Історію почала читати професор Мірза-Авак'янц, Наталя Юстівна, відома авторка багатьох досліджень з історії, наукова співробітниця, на той час уже розгромленої, кафедри академіка Багалія. Блискучий лектор, глибокий знавець історії, вона відразу стала улюбленою професоркою всього студентства. Всі мовознавчі предмети почав відомий молодий харківський лінгвіст Іван Троян. ...Російську літературу читав Пулинець Олександр Степанович. Вихованець Ніжинського ІНО, де він також закінчив аспірантуру. В Луганському інституті він викладав уже другий рік. Пережив усю осінню катастрофу і щасливо продовжував роботу. ...Сам Паскель читав два курси: історію революційних рухів і історію філософії. Ті, що слухали його, казали, що лектор з нього першорядний, а історію філософії читав надзвичайно цікаво і глибоко.

...Все йшло ніби добре. Але ще з весни я помітив, що за мною якийсь суб'єкт стежить. За кожним моїм кроком. ...Приїхали до Луганська в справі писання історії заводів (відома затія М. Горького) мої друзі — Т. Масенко й І. Сенченко. Йдемо вулицею, філер — за нами.

...Десь, здається, 24 листопада приходжу до інституту, як звичайно. Раптом на “Дошці об'яв” бачу наказ ректора. Читаю (переказую з пам'яті):

...Наказом ректора від такого-то числа за націоналістичні прояви в лекціях та перекуру-

чення програми професора Григорія Костюка з роботи зняти.

Це був шок. Якийсь момент я не міг рушити з місця. Прийшовши трішки до себе, зібравшись з думками, я відразу пішов до кабінету ректора.

...Він, не дивлячись на мене, почав був щось мені мимрити, пояснювати, мотивувати. Я того не пам'ятаю. Знаю, що було те все дуже нелогічне, непереконливе, нецире. Я побачив, що він у стані не меншого нервового збудження, ніж був я. Було ясно: його самого несподівано примусили дати такий наказ. Дальша розмова була зайва.

...За пару годин я вже мав на руках: повний фінансовий розрахунок за роботу й довідку про звільнення. На жаль, ця довідка в мене не збереглась. Вона приблизно звучала так:

Цим свідчитьсся, що такий-то, ім'я рек, працював у Луганському інституті народної освіти на посаді професора історії літератури від такого-то до такого-то числа і року.

І все. Печатка інституту й чіткий підпис: ректор Паскель.

Цим і завершилась моя професорська діяльність в Українській Радянській Соціалістичній Республіці назавжди”²⁹.

Отже, у 1934-му і подальших роках зашморг репресій продовжував душити інститут.

З новою силою винищення “ворогів” розгорнулося після вбивства члена політбюро ЦК ВКП(б) і члена Президії ЦВК СРСР С. М. Кірова, яке сталося в Ленінграді 1 грудня 1934 р. Викритими ворогами стали викладачі української мови І. Л. Троян та І. А. Дерев'янка, діалектичного матеріалізму Димирський, студент літературного факультету І. С. Карлов. Було ретельно перевірено книжковий фонд фундаментальної бібліотеки, з якого вилучили та знищили 300 примірників троцькістської та націоналістичної літератури. Почалося шельмування Н. Ю. Мірзи-Авак'янц. На загальноінститутських партійних зборах, що відбулися 31 січня 1935 р., її звинуватили в тому, що “недостатньо долає своє націоналістичне минуле, в лекціях опошляє М. М. Покровського, говорячи, що в нього є помилки” (пізніше, у 1936 р. вона була звільнена з роботи й у 1938 р. репресована). Чимало ворогів знайшли й серед студентства. На цих же зборах в антирадянських настроях звинуватили студента історичного факультету Тупиченка, а студентку літературного факультету Тарасенко — в націоналізмі і “підступних зв'язках

з професором Г. О. Костюком”, їх негайно виключили з інституту. За все це І. Г. Паскеля звинуватили у “зниженні класової пильності”³⁰. Наприкінці 1934 р. в інституті працює спеціальна комісія ЦК ЛКСМУ, пильно шукаючи і знаходячи серед викладачів і студентів “українських націоналістів”³¹.

Цим, фактично, долю І. Г. Паскеля було вирішено, він ледь допрацював до кінця навчального року. 1 липня 1935 р. бюро Донецького обкому КП(б)У, розглянувши питання “Про роботу Луганського педагогічного інституту”, дійшло висновку, що І. Г. Паскель “не вів більшовицької боротьби проти чужих елементів з викладацького та студентського складу, які засмічували педагогічний інститут”. Констатувавши далі, що він “приховував свої власні помилки націоналістичного характеру”, на цьому засіданні було ухвалено “негайно відсторонити Паскеля від роботи в педагогічному інституті. Питання про перебування його в лавах партії розглянути додатково”³². Так директор інституту 16 липня 1935 р. став безробітним, згодом був заарештований уже як учасник контрреволюційного націоналістичного “Донецького центру УВО”, засуджений, відбув покарання в Далекосхідних таборах ГУЛАГу. Але йому пощастило вижити й навіть повернутися до викладацької роботи: у 1941–1950 рр. він — завідувач кафедри марксизму-ленінізму інституту, потім — доцент кафедри філософії Ужгородського університету³³.

Ще до цього рішення обкому партії ЦК КП(б)У призначає новим директором інституту Неверовського, й бюро залишалося лише порушити перед ЦК клопотання про “прискорення його присилки”. Тут же, порушуючи всі норми законодавства, обком звільняє з роботи викладачів математики Д. Л. Симонова (у добу національно-демократичної революції той був членом Центральної Ради, директором першого департаменту Державного контролю, комісаром Державного контролю, Державним контролером УНР; у 1938 р. його розстріляли), А. Ю. Квенцеля (постраждав як колишній член єврейської партії БУНДу та за те, що навчаючись у Бельгії, під час зустрічі в 1913 р. з В. І. Леніним, вступив з ним у дискусію з національного питання та перспектив соціал-демократичного руху; був розстріляний у 1938 р.), а також інших викладачів — Д. Д. Ірклієвського, Г. Д. Зелінського, Й. Т. Зелінського, Охотського. Учинивши чергову розправу над викладачами, партійне керівництво

Донбасу просить ЦК КП(б)У та Наркомосвіти “через велику нестачу педагогічних кадрів задовольнити заявку на викладачів-істориків та літературознавців”. Не обійшли увагою й студентів: було визнано за необхідне додатково перевірити вихідців із селян-одноосібників, їх тоді навчалось 81³⁴.

Минуло лише три місяці, й 1 жовтня 1935 р. бюро Донецького обкому КП(б)У знову розглядає питання “Про стан роботи в Луганському педагогічному інституті”. Тепер уже його нового директора Неверовського та секретаря парткому Кузіна звинувачують у млявій боротьбі з “націоналістами” та класовими ворогами. І хоча було викорінено на той час додатково знайдених “ставлеників дворушника Паскеля” — викладачів Абрамовича, Крухмалю, у провину новому керівництву поставили те, що на роботу взяли “колишнього анархіста і націоналіста Рубана, націоналіста Стешенка”, а у 20 зарахованих на навчання студентів не виявилось необхідних документів про соціальне походження. Керівництву навчального закладу було суворо заборонено брати на роботу викладачів без санкції відділу культурно-пропагандистської роботи обкому³⁵.

Вишукуючи в інституті “ворогів народу”, ініціатори їх винищення насаждали в колективі підозрілість, заохочували доносительство, деформували психіку і свідомість молоді, культивуючи підлість, ущербне уявлення щодо честі й порядності.

Невдовзі й нове керівництво закладу стало “ворожим”. У травні 1936 р. воно було відсторонено від роботи, а новим директором призначено Євгена Гарасимовича Ажажу. Погром тривав. Ворогів вишукували в партійній організації, яка налічувала 150 членів ВКП(б), на усіх 12 кафедрах, які тоді були в інституті. Дійшло до того, що жоден з працюючих деканів не був затверджений у вченому званні, адже всім їм, у тому числі декану історичного факультету Я. Л. Пічкуренку, філологічного — Гнезділову партійною організацією було висловлено недовіру, а завідувача кафедри літератури О. С. Пулинця звинувачено в троцькізмі та націоналізмі (у вересні його було заарештовано). Від роботи було увільнено і невдовзі репресовано Н. Ю. Мірзу-Авак’янц. На початку 1936/37 навчального року залишилося всього 62 викладачі, з них лише 3 виконували обов’язки професора і стільки ж затверджено доцентами³⁶.

Пік терору в країні, як відомо, припав на 1937 та 1938 роки. Колективові інституту було завдано нового удару: він залишився без таких кваліфікованих викладачів, що були репресовані, як директор Є. Г. Ажажа (заарештований у липні 1938 р. і розстріляний), заступник директора з навчальної частини М. О. Козуляев, викладач німецької мови Я. К. Герц (розстріляний), завідувач заочного сектора факультету мови і літератури С. Г. Кутько, завідувач кафедри військових дисциплін І. А. Рутковський, секретар навчальної частини інституту математик Я. Є. Алексеев (розстріляний), заступник декана хіміко-біологічного факультету І. М. Рубашко, викладач І. О. Барибін (розстріляний)³⁷. Усього в 30-ті роки від політичних репресій постраждало понад 250 викладачів, співробітників і студентів.

Однак і в цих умовах наджорстокого політичного тиску і безпідставних репресій інститут продовжував готувати учительські кадри. На кінець 30-х років загальна кількість студентів денної форми навчання перевищила 2,2 тис., збільшившись за десять років майже в 4 рази. Ще більше навчалось за заочною формою, в 1938 р. було додатково відкрито екстернат. Число викладачів перевищило 100. А з нагоди святкування 125-річного ювілею Т. Г. Шевченка інституту 26 квітня 1939 р. указом Президії Верховної Ради УРСР було присвоєно його ім'я. Пройшовши через усі випробування, вища педагогічна освіта на Луганщині й далі розвивалася.

Джерела та література

- 1 *Паніотов І. І.* Комуністична партія України в боротьбі за розвиток народної освіти (1931–1941 рр.) / Іван Іллч Паніотов. — Харків: вид-во Харківського ун-ту, 1973. — 186 с.
- 2 *Бистров М. А.* Керівна роль КП(б)У у галузі вищої освіти в період будівництва соціалізму 1917–1937 рр. / Микола Андрійович Бистров. — Харків: вид-во Харківського ун-ту, 1974 — 142 с.
- 3 *Клицаков И. А.* Из истории подготовки и воспитания учительских кадров (1917–1937 гг.)
- 4 *Иван Алексеевич Клицаков.* — Луганск, 1991. — 419 с.
- 5 *Климов А. О.* Луганський державний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. 1923–1998. Історичний нарис / Анатолій Олексійович Климов. — Луганськ: ВАТ “ЛОД”, 1998. — 127 с.; Його ж: Історія Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка в особах його професорів — Луганськ: Альма-матер, 2001. — 168 с.; Його ж: До історії історичного факультету Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка — // Істфак и время: 70 лет ист. фак-ту ЛНПУ им. Тараса Шевченко. — Луганск: Знание, 2004. — С. 6–20; Його ж: Історичні краєзнавчі розвідки: монографічний нарис /Анатолій Олексійович Климов; Держ. закл. “Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. — Луганськ: ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2008. — 304 с.; Климов А. О., Курило В. С. Від педагогічних курсів до кращого регіонального університету України. — // Освіта Донбасу. — 2001. — № 2. — С. 5–11; Климов А. О., Курило В. С. Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. Історія. Сьогодення. Перспективи / Анатолій Олексійович Климов. — Луганськ: Альма-матер, 2006. — 120 с.
- 6 *Курило В. С.* Освіта та педагогічна думка Східноукраїнського регіону у ХХ столітті / Віталій Семенович Курило. — Луганськ: ЛДПУ, 2000. — 460 с.
- 7 *Липинський В. В.* Становлення і розвиток нової системи освіти в УСРР у 20-ті роки / Віталій Володимирович Липинський. — Донецьк: РВА ДонДТУ, 2000. — 247 с.
- 8 *Історія Луганського краю /* За ред. В. С. Курила; авт. кол.: І. Ю. Бровченко, А. О. Климов, К. І. Красильников, В. І. Подов, В. Ф. Семистяга; Держ. закл. “Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. — Луганськ: Вид-во ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2008. — 400 с.
- 9 *Угольная промышленность СССР за 50 лет: Стат. справочник.* — М.: Недра, 1968. — С. 34; Партробітник України. — 1938. — № 2. — С. 37.
- 10 *Державний архів Донецької області (далі — ДАДО).* — Ф. П-326. — Оп. 1. — Спр. 831. — Арк. 32.
- 11 Там само. — Спр. 739. — Арк. 32.
- 12 Там само. — Спр. 841. — Арк. 34.

- 13 Там само. — Спр. 148. — Арк. 51; Спр. 843. — Арк. 56.
- 14 Там само. — Спр. 841. — Арк. 33.
- 15 Праця в УРСР. — К.: Народне господарство та облік, 1937. — С. 272.
- 16 ДАДО. — Ф. П-326. — Оп. 1. — Спр. 231. — Арк. 103.
- 17 Там само. — Спр. 843. — Арк. 65.
- 18 Там само. — Спр. 361. — Арк. 29.
- 19 Там само. — Спр. 1. — Арк. 33-зв.
- 20 Там само. — Спр. 148. — Арк. 29.
- 21 Там само. — Арк. 56.
- 22 КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. — Т. 5. — К.: Політвидав України, 1980. — С. 266.
- 23 ДАДО. — Ф. П-326. — Оп. 1. — Спр. 724. — Арк. 44.
- 24 Там само. — Спр. 376. — Арк. 7.
- 25 Там само. — Спр. 724. — Арк. 45.
- 26 Там само. — Спр. 455. — Арк. 42–43.
- 27 Там само. — Спр. 34. — Арк. 119.
- 28 Семистяга Володимир. Інститутська Голгофа // Бахмутський шлях. — 1998. — № 5. — С. 32–37.
- 29 ДАДО. — Ф. П-326. — Оп. 1. — Спр. 77. — Арк. 102.
- 30 Костюк Григорій. Зустрічі і прощання: Спогади у двох книгах / Григорій Олександрович Костюк. — К.: Смолоскип, 2008. — Кн. 1. — С. 451–457.
- 31 ДАДО. — Ф. П-326. — Оп. 1. — Спр. 304. — Арк. 26–27.
- 32 Центральний державний архів громадських об'єднань України. — Ф. 7. — Оп. 7-1. — Спр. 1080. — Арк. 6.
- 33 ДАДО. — Ф. П-326. — Оп. 1. — Спр. 376. — Арк. 6.
- 34 Семистяга Володимир. Вказ. праця. — С. 33.
- 35 ДАДО. — Ф. П-326. — Оп. 1. — Спр. 376. — Арк. 7.
- 36 Там само. — Спр. 501. — Арк. 52; — Спр. 404. — Арк. 32.
- 37 Там само. — Спр. 724. — Арк. 45–46.
- 38 Климов А. О., Намдаров Г. М. Командировка без повернення // Реабілітовані історією: У 27 т. Луганська область: У 3 кн. — Кн. 1. — Луганськ, 2004. — С. 146–151.

Anatoliy Klimov

From history of the higher pedagogical on Luhanskchaine: 30 years of 20 centuries

On the basis of a great number of archival which are entered for the first time into a scientific turn questions of work of Luhansk teacher training college are considered: problems of a set of students, training and conditions of the life of students, political pressure and reprisals of the comprehended teachers and students in 30 years of 20 centuries.

Key words: *higher education, teacher training college, 30 years of 20 centuries, political reprisals.*

